

УДК 165.191.2-169:821(38)

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2017.134.3.11>А. Лукашенко, канд. іст. наук, доц., докторант
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ**БОГОЛЮДИНА В ДАВНЬОГРЕЦЬКІЙ МІФОЛОГІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ:
ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ**

Здійснено спробу аналізу трансформації сприйняття значимості міфу в давньогрецькому суспільстві та наукових колах XX – початку XXI ст. Визначено поняття боголюдини в давньогрецькому суспільстві, під яким мали на увазі людину, що стала богом, смертного, який отримав безсмертя (у випадку з міфологією) або людину, яка може стати Богом, абсолютом (чи іншою формою вищої свідомості), та так чи інакше подолати проблему смерті (у випадку з філософією). Охарактеризовано технологію становлення смертного в безсмертного на прикладі міфу про Геракла. Встановлено перепони згідно з давньогрецькою міфологією в отриманні безсмертя. Досліджено філософію стоїцизму, епікурейства на предмет людської трансформації. Завдяки міждисциплінарному дослідженню порушеної проблематики відкрито давньогрецьку філософію і міфологію під новим кутом зору і спростовано пересічне уявлення про примітивність язичництва і міфологічного світогляду. Визначено загрози для сучасного суспільства, що спирається на дух матеріалізму. Актуалізовано процес самовдосконалення та пізнання, у тому числі через вивчення давньогрецької міфології та сучасної психології.

Застосовано такі методи дослідження як: історико-хронологічний, ретроспективний, порівняльний, метод аналізу та синтезу.

Ключові слова: міф, безсмертя, бог, боголюдина, філософія, стоїцизм, епікуреїзм, архетип, Геракл, герой

"Сучасна людина не розуміє, наскільки "раціоналізм" (що знищив її здатність до сприйняття символів та ідей божественного) віддав її під владу психічного "пекла". Вона звільнилася від "забобонів" (так, у всякому разі, вона вважає), розгубивши при цьому свої духовні цінності. Її моральні та духовні традиції виявилися перервані, розплатою за це стали загальні дезорієнтація і розпад, що представляють реальну загрозу світу".
(К. Юнг)

"Справжня мужність полягає не в героїчних зусиллях, спрямованих на досягнення зовнішніх цілей, а в рішучості пройти через жахливий досвід зіткнення із самим собою.

Доти, поки індивід не знайде свою справжню сутність у собі самому, будь-які спроби надати життю сенс через маніпуляції в зовнішньому світі і досягнення зовнішніх цілей залишаться безплідними і в підсумку приреченими на поразку донкіхотством"
(С. Гроф)

Поняття "боголюдини" переважно тяжіє до монотеїстичних релігійних уявлень. У сучасному світі, де язичницькі культи й міфологічний світогляд вважають пережитком минулого й ознаками відсталості суспільства, нормальним явищем є ігнорування в наукових школах глибини релігійних уявлень древніх греків, які відобразилися в міфах, філософії та повсякденному житті.

Сотні років давньогрецькі релігійні уявлення та філософія вважалися єретичними, а їхні носії – єретиками. Тільки в добу Відродження з-під шару пилу почали діставати історичні джерела античної доби. Та, втрапивши реальних носіїв прадавнього знання ще задовго до Ренесансу, самі джерела втратили свій дух – він став невловимим для тих, хто зміг із них пил. Крізь призму панхристиянського догматичного світогляду важко розгледіти і зрозуміти те, про що насправді йдеться у прадавніх рукописах. Ця стаття – спроба відкрити давньогрецьку філософію і міфологію під новим кутом зору, а також спроба спростувати пересічне уявлення про примітивність язичництва і міфологічного світогляду.

Мета статті полягає у вивченні технології становлення боголюдини у давньогрецькій міфології та філософії. Під "боголюдиною" тут маємо на увазі людину, яка стала богом, смертного, що отримав безсмертя (у випадку з міфологією). У філософії ж "боголюдина" – це та людина, яка може стати Богом, абсолютом (чи іншою формою вищої свідомості) та, так чи інакше, подолавши проблему смерті.

Завданнями статті є:

- проаналізувати трансформацію сприйняття значимості міфу у давньогрецькому суспільстві та охарактеризувати головні ідеї наукових напрацювань попередників, на які ми спираємося, та визначити методологічні підходи нашого дослідження;
- з'ясувати відмінні ознаки божества порівняно з людиною у давньогрецьких релігійних уявленнях;
- охарактеризувати технологію становлення смертного в безсмертного на прикладі міфу про Геракла;
- встановити те, що було згідно з давньогрецькою міфологією завадою в отриманні безсмертя;

- дослідити філософію стоїцизму, епікурейства на предмет людської трансформації.

Прийнято вважати, що Гомер стояв біля витоків раціонального пояснення міфу. Так, Гомер недооцінює його, його інтелект ним не задоволений, тому, на думку В. Найдиш, це можна вважати першим прикладом вільномудства [15, с. 48]. Однак, урахувавши те, що витоки давньогрецької цивілізації сягають III тис. до н. е., то появу першого невпевненого раціонального пояснення міфу тільки у VIII ст. до н. е. можна вважати тотальним успіхом світоглядної системи, носієм якої був міф.

У VII ст. до н. е. Гесіод у "Теогонії" говорить про міф як науку з історії світу, що уособлює зміну поколінь богів та чергування етапів Космосу і Хаосу [5]. У праці "Труди і дні" він зазначає, що вже не боги, а сама людина невпинною працею може і повинна визначати свою долю [6]. Іншими словами, згідно з Гесіодом, залежність людини від соціуму вже більша за залежність від богів і їхньої волі. Однак не варто забувати, що саме Гесіод був родоначальником міфології (наука про міф) і вважав, що міф – це все те, що виділено людиною як щось значне, значуще. Подібної думки дотримується й автор даної статті.

Гекатей Мілетський (550–490 рр. до н. е.) в "Генеалогії" піддає критиці правдоподібність міфу, але його сучасник Ферекид (584–499 рр. до н. е.) вперше стверджував про алегоричний зміст міфу [15, с. 56]. Ксенофан (570–470 рр. до н. е.) переконаний, що люди самі створюють собі богів і приймають це за істину [10], а Геродот же (480–425 рр. до н. е.) зазначав, що світ богів впливає на хід історичних подій: "усяке божество заздрісне і викликає у людей тривоги" і навіть просив вибачення у богів за вольності, до яких вдається [4]. Фукидід (460–396 рр. до н. е.) досить вибірково у питанні міфів і посилається тільки на ті, які вважає достовірними [15, с. 63]. Платон (427–347 рр. до н. е.) вважає міфи неправдою, у якій є істина, а також вважає їх корисними у сфері морального виховання. Аристотель (384–322 рр. до н. е.) вважав міф передумовою законності [10].

На думку Жана Гейсера, подібна трансформація ставлення до міфу в давньогрецькому суспільстві не

випадкова. Таку ситуацію дослідник пов'язує з еволюцією свідомості людини в ту епоху. Так, на зміну міфічній свідомості, яка за допомогою міфічних героїв і богів, а не логіки і мислення, відповідала на питання про життя, смерть, сенс життя, прийшов ментальний тип свідомості (500–300 рр. до н. е.), який вустами філософів раціонально пояснював світові процеси. Крім того, як стверджує Жан Гібсер, жодна із форм свідомості не зникає і може існувати в наші дні, будучи джерелом релігійного досвіду. Тому не дивно, що, незважаючи на раціональне начало ідей давньогрецьких філософів, міф усе ж таки не втрачав і не втрачає свого права на існування як один зі способів пізнання [3]. В. Вундт, зазначаючи, що основа міфу – це технологія реалізації бажання через чародійство, яке ґрунтується на почуттях й афектах, також підтверджує таким чином його сильну "живучість" й актуальність [2]. Бірлайн Джон Френсіс стверджує, що міф не можна називати винятково прикладом примітивного донаукового мислення. Він зазначає, що життя і нині насичене міфологічними символами та сенсами: "Байки, казки, легенди, література, епос, священні книги великих релігій – усе це містить у собі древні міфи, які подолали час і простір". Автор "Паралельної міфології" на прикладах демонструє духовну спільність усіх народів і приходять до висновків, деякі з них ми наводимо нижче: 1) міф – незмінне і постійне начало для всіх людей у всі часи; 2) міф може входити до структури нашої підсвідомості, цілком можливо, що він закодований у наших генах; 3) міф – це розповідь про події, які відбувалися до початку історії і про значення подій, які відбуються в майбутньому; міф – це нитка, що поєднує минуле, теперішнє і майбутнє; 4) міф – це унікальна мова, яка описує реалії, що лежать поза межами п'яти відчуттів. Він заповнює прірву між образами підсвідомості і мовою свідомої логіки [1, с. 12].

Ж. Гібсер наголошував на тому, що важливим є не те, наскільки міфи науково або історично обґрунтовані і дійсні, а те, як вони представляли духовність і транслиювали мету життя тим, хто їм слідував. Встановлення наукової істини, на зразок знаходження історичної точності – завдання ментальної структури свідомості, але не міфічного розуму. Для тих, хто жив за часів міфів, історія не була лінійною, а питання наукового підтвердження взагалі не мало сенсу, міф був реальністю для його сучасників (про що йдеться й у праці В. Вундта "Міф та релігія").

Ще в першій половині XX ст. психолог К. Юнг у своїй праці "Душа і міф. Шість архетипів" називає міф унікальним феноменом: "який за глибиною, постійністю й універсальністю можна порівняти лише із самою Природою". Також дослідник зазначав про особливості методології дослідження міфу: "Якщо ми зацікавлені в реальному знанні міфології, то ми не повинні відразу ж звертатися до теоретичного осмислення й оцінок. Не варто також багато говорити про витоки. Для того, щоб вода, проходячи крізь нас, розбудила наш прихований міфологічний дар, її потрібно брати прямо із джерела і пити свіжою"; "Будь-яка міфологема має сенс, який приносить задоволення. Причому цей сенс дуже складно перевести на мову науки"; "Потрібен спеціальний слух, причому тут мають на увазі певний резонанс, співчутливий відгук, що виливається із глибин душі особистості" [16].

Щодо методології дослідження міфу, то Я. Голосовкер вважає, що не можна зводити незвичайне в міфі до звичайного та трактувати уяву як дитячий спосіб пізнання світу. Згідно з логікою міфу, дослідник констатує деякі його особливості, наприклад: 1) для бажання немає межі і неможливого; 2) очевидність утаємниченого і таємнича очевидного; 3) усе є відкритим, але не до кінця; 4) усе визначено заздалегідь, але всі

поводять себе так, наче це не так; 5) бачення людини обмежено пеленою, але коли боги знімають її, то людина прозирає [7, с. 88].

Як стверджує В. Найдиш, серед представників першої відомої цивілізації в історії на теренах Європи, що не мала попередників, цілком імовірно панував величезний стрес і в таких умовах виникла необхідність перекласти відповідальність на когось сильнішого і мудрішого. І так виникли боги [15, с. 89]. З огляду на це, продовжуючи думку В. Найдиш, можна припустити, що давньогрецький міф відображав перший історичний досвід, а давньогрецька філософія згодом підвела перші підсумки щодо нього.

Згідно з давньогрецькою міфологією, боги були дуже схожими на людей. Так, можна зауважити, що люди, фактично, розділялися на смертних і безсмертних (богів). Бог у сприйнятті древніх греків обов'язково мав вічне життя, був вічно молодим, був могутнім і сильним у конкретній своїй сфері володарювання і впливав на життя смертних (хоча пізніше Епікур, наприклад, мінімізував вплив богів і стверджував, що вони не схожі на людей) [10]. На думку ж Евгемера, богами стали люди, яким почали поклонятись як безсмертним за благодіяння [15, с. 98]. Для стоїків боги були тілесними істотами, стовпами космічного порядку, а для неоплатоніків, наприклад, боги були вже логічними структурами, принципами смислового структурного буття [10]. У давньогрецькій міфології також окремо виділяють героїв, які народжувалися від бога і людини, але в контексті досліджуваного нами питання герої не мали жодних переваг над людиною. Так як і люди, вони могли стати богами і могли опинитися в Тартарі. Так, принципово боги відрізнялися від людей тим, що жили вічно і були могутніми. Допускалася думка про те, що богом могла стати смертна людина, що прославилася благодіяннями. Лише з часом, в уявленнях переважно еліти, боги втрачали тілесність. Панівною впродовж тривалого часу була думка про всеосяжний вплив богів на долю людини, яка згодом піддавалася критиці.

"Учений – теж людина і, як усі, виявляє незадоволення, якщо не може знайти чомусь пояснення. Немає нічого вразливішого, ніж наукова побудова. Адже це тільки ефемерна спроба пояснити кілька фактів, а не вічна істина" (К. Юнг).

Геракл може виступати у грецькій міфології як "збірний" образ, модель становлення Бога. Однак для того, щоб розібратися в технології трансформації, зупинимося детальніше на питанні інтерпретації міфу про Геракла. Для цього ми використовуємо наукові напрацювання психолога К. Юнга. Згідно з концепцією вченого-психолога, психіка особистості має таку структуру: Его (усвідомлена частина), Персона (соціальна роль, теж усвідомлена), Тінь (подавлена частина особистості, неусвідомлена), Аніма/аніmus (чоловіче і жіноче начало, неусвідомлене), Самість (серцевина особистості, неусвідомлена). Так, на його думку, мета розвитку особистості полягає в тому, щоб пізнати себе через пізнання неусвідомленої Самості через інтерпретацію та пізнання інших неусвідомлених структур психіки особистості. "Самість – це центр, який постійно спрямовує розвиток особистості. Але цей всебічний і цільний стан психіки виглядає першопочатково лише як вроджена, але не реалізована можливість" [17]. Цього стану можна досягти через усвідомлення своєї Тіні, яка перебуває в неусвідомленому і становить собою подавлені інстинкти, реакції, помисли, які психіка витісняє із свідомого з різних причин. Тінь рано чи пізно знаходить собі вихід і зазвичай через деструктивні вчинки. У релігійному контексті юнґіанська Тінь схожа на внутрішнього демона чи Диявола. Для більшості людей негативний бік їхньої

особистості залишається підсвідомим: "Герой же, навпаки, повинен розуміти, що Тінь існує і що він може черпати з неї силу" [17]. Для того, щоб перемогти лютого звіра, він спочатку повинен досягти згоди зі своїми деструктивними силами.

"Залишки древності" (за З. Фрейдом) або архетипи (за К. Юнгом) – це універсальні символи, якими може оперувати психіка людини, колективні уявлення, образи і міфологічні сюжети (архетип – це первісна форма розуму, успадкована від первісних людей). Для первісної людини важливим було опанувати тваринне начало в собі і перетворити його на помічника. Зважаючи на це, не дивно, що Тінь діє через символ лютого дикого звіра в міфі [17].

Важливим етапом в осягненні Самості є усвідомлення анімі/анімуса, який/яка бере на себе роль посередника щодо внутрішнього світу Самості (Самість виступає в колективних уявленнях як камінь). Усвідомлений анімус дає жінці ініціативність, хоробрість, об'єктивність і духовну мудрість. Усвідомлена аніма надає чоловіку духовну глибину, виваженість. І не дивно, що жіноче начало фігурує вже не в символах лютих звірів, а у вигляді жінки, тому тінювий бік особистості набуває не настільки загрозливих форм.

Загалом, у праці "Людина та її символи" виокремлюється чотирьохетапний цикл героїчного міфу, у ході якого Его намагається досягти самостійності від першопочаткового стану цілісності (під цілісністю мають на увазі цілісну психіку, глибоку і самотню, яка служить на початку становлення самостійності джерелом сили для індивідуального Его). Перший етап – це усвідомлення Тіні і перетворення її з деструктивного начала у джерело сили. Перший подвиг Геракла – підкорення глибинних тваринних інстинктів через перемогу німейського Лева (цар звірів) [13]. Шкура, як трофей, очевидно і символізує перетворення глибинних тваринних інстинктів на джерело сили. На наш погляд, перший подвиг більшою мірою символізує кінцевий результат "роботи" з Тінню, яка "пропрацюувалась" у четвертому подвигу у зустрічі з вепром, у сьомому подвигу в перемозі над оскаженим биком і десятому – тріумфі над монстром Геріоном і його слугами [13, 12]. Другий етап – це сепарація від батьківського начала, яка, на думку авторів праці "Людина та її символи", транслюється через архетип у вигляді неодноразової битви із чудовиськами. Так, у міфі про Геракла другий та десятий подвиги передають зазначену ідею. У другому подвигу йдеться про багатоголову гідру, яку вдалося перемогти тільки за допомогою скелі (камінь, скеля – символ Самості, як уже зазначалося). У десятому подвигу, на наш погляд, йдеться і про роботу з Тінню і про сепарацію, тому й не дивно, що подвиг був десятий, щось на зразок іспиту. Успішному проходженню цього випробування сприяли: третій подвиг – плекання терпіння, самоконтроль і наполегливість у полюванні на керенійську лань; п'ятий подвиг – зняття перепон до трансцендентності (птаха у чистому вигляді – це символ трансцендентності, Геракл переміг же лютих і кровожерливих гігантських птахів); шостий подвиг – повне очищення, через очищення Авгієвих конюшень, що, на наш погляд, є результатом попередніх подвигів і серединою шляху; восьмий подвиг – пізнання аніми, яке виступає через жіночий символ Іполіти та подвиг заволодіння її поясом (що є третім етапом); дев'ятий подвиг – угамування нематеріальних пристрастей, а саме жаги влади, символом чого є Діомед, який годував своїх коней плоттю ворогів [13, 12, 17].

Четвертий і останній етап – це духовне паломництво, у якому герой знайомиться із сутністю смерті, це мандрівка звільнення, самозречення та спокути. Одинадцятий і дванадцятий подвиги Геракла, у яких йдеться про яблука

безсмертя та перемогу над Цербером красномовно свідчать про успішне проходження процесу самопізнання.

"Героїчний міф не дає гарантій того, що вихід на волю відбудеться, а тільки показує, які умови необхідні для того, щоб звільнення відбулося, оскільки без цього Его не зможе усвідомити себе. Потім залишається усвідомлено підтримувати і розвивати цю свідомість з тим, щоб не безцінно прожити життя і відчувати, що виділяється із маси" [17].

Із прикладу Геракла стала очевидною система самопізнання і вчинків, яка на думку древніх мала сприяти трансформації людини. Цікавим у нашому дослідженні є з'ясування прикладів поведінки і вчинків, які засуджувалися. Це надасть нам змогу комплексно оцінити систему духовних цінностей древнього грека. Важливим є аналіз антисоціальної поведінки з огляду на те, чи її засудження підсилює наслідування ідеалів, яким слідував Геракл.

Тартар у древньогрецькій міфології глибока безодня, що містилася під царством Аїда [13]. У Тартарі відбували вічне покарання ті, що розгнівали Зевса. Серед цих нещасних були: Сізіф, Тантал та Іксіон. Вчинки Сізіфа (син бога вітрів, цар Коринфу), за які він потрапив у Тартар, у різних джерелах дещо відрізняються, перерахуємо їх усі: 1) зґвалтував дружину брата, яка народила від нього двох дітей; 2) налаштування цих дітей на вбивство рідного брата Сізіфа; 3) скористався велелюбністю Зевса і дозволив собі торгуватися із чоловіком коханки громовержця за надання інформації про дружину; 4) ув'язнив Танатос; 5) повернувся завдяки обману із царства мертвих.

Суть вчинків Сізіфа полягала в цинічному глузуванні та самовільному поваленні існуючих порядків, як у світі людей, так й у світі богів. Ці вчинки, окрім того, мали або сумнівні вигоди (зрошення земель в обмін на підриг авторитету і могутності Зевса) або і взагалі не мали жодної мети, окрім задоволення від самого процесу підригу існуючих порядків. Очевидним у світосприйнятті древніх греків був факт безглуздості подібної поведінки, яка була протилежною методичності і глибині системи дій Геракла. Систему координат, у яку потрапляв Геракл, не нищив, а використовував для свого самовдосконалення, якщо ж оступався, то правила гри ускладнювалися для трансформації. У випадку із Сізіфом не відбувалось не те що трансформації, навпаки – антигерой "удосконалювався" у своєму падінні з кожним разом. Як покарання Сізіф отримував у Тартарі важку і безглузду працю, що, на думку древніх, було найжахливішою карою.

Тантал (син Зевса, улюбленець богів) також підригав існуючі порядки заради забави. Він відомий такими вчинками: 1) украв амброзію та нектар у Зевса та частував ними людей; 2) убив власного сина, щоб почастивати богів його плоттю. Тантал – це приклад людини, яка насолоди тлінного тіла від частування та бенкетування ставила понад усе, навіть понад цінність самого життя. Крім того, частуванням плоттю свого сина Тантал випробовував богів та кидав їм виклик через викрадення амброзії та нектару. У Тартарі він опинився в таких обставинах, що перебуваючи по шию у воді, не міг утамувати спраги та не дістати стиглі плоди, які самі тягнулися до нього.

Іксіон за свої вчинки теж потрапив до Тартару: 1) обдурих батька своєї нареченої, не віддавши йому обіцяних дарів; 2) злякавшись помсти, запросив батька своєї дружини в палац і скинув у вогненну яму; 3) знехтувавши милістю Зевса, зажадав оволодіти Геріоном. Іксіон є прикладом людини, яка теж знехтувала існуючі порядки заради угамування ненаситної спраги володіння майном та жіночим тілом. Антигерой отримували вічне життя в муках у Тартарі і таким чином були наочним попередженням для наступних поколінь.

Якщо Геракл трансформує себе через існуючі умови і порядки, лише вдосконалюючи їх і себе, то згадані вище антигерої діяли за принципом навпаки з не меншою силою і заповзятістю.

Одними із найвпливовіших філософських шкіл Древньої Греції були стоїцизм та епікуреїзм. Загалом з розвитком давньогрецького суспільства еліта була прихильною до раціонального осмислення буття через науку і філософію, народ же лишався прибічником мудрості міфології й усілякої містики. Хоча, на нашу думку, давньогрецька філософія тісно пов'язана з міфологією і жодним чином не є кардинально новим способом осмислення реальності. Так, можна зауважити, що давньогрецька філософія – це трансформація міфу через новий досвід поколінь. Такої ж думки дотримувався і В. Вундт, який зазначав, що міфологія – це початок філософських конструкцій, науки і релігії [2].

На думку стоїків, щастя людини полягало в мудрості, для досягнення якої потрібно було бути спокійним, безсмертним і нечутливим до навколишнього світу. Секрет щастя, а отже і безсмертя, ми знаходимо у вмінні: 1) підкорити свій дух стану тотального спокою і нечутливості до оточуючих пристрастей; 2) підкорити свою волю закону. Щодо закону, то йдеться про те, що через людину доля і усвідомлює і реалізує себе й обов'язок кожного знайти і найкращим чином зіграти свою особисту роль на світовій сцені. Згідно з ученням стоїків, є ще одна можливість – це випасти із космічного цілого, опинитись у ньому випадковим елементом. Так, секрет безсмертя згідно з ученням стоїків – це пізнання себе і законів Всесвіту до повної атараксії, усвідомлення себе і своєї неминучої ролі у великій космічній грі [10].

Епікур, мінімізуючи функції богів, прокладає шлях для перетворення в бога людини. Людина, на його думку, не тільки прагне, але і здатна наблизитися до божества, перейти грані буття і гармонійно вступити у співвідношення з його основами. Пізнавши закони буття, роль і місце богів у світі, подолавши страх смерті, людина сама може жити як бог серед людей. "Дайте мудрецю ячмінного хліба і води і він посперечається в насолоді із Зевсом" (Епікур). Так, у епікурейців не йдеться про безсмертя, але йдеться про можливість стати смертним богом, який подолав страх смерті через пізнання законів буття [10].

Отже, можемо зробити такі висновки:

- міф не втратив своєї актуальності як джерело специфічного знання і донині залишається незримим зв'язком між доісторичною епохою, підсвідомим й усвідомленим, логічним началом людського буття, незважаючи на трансформацію міфологічного типу свідомості в ментальний. Ураховуючи особливості міфу, дослідження порушеної проблематики має певну специфіку, а саме – неможливість зведення незвичайного до звичайного і буквального трактування мови міфічних символів.

- Принципово боги відрізнялися від людей тим, що жили вічно і були могутніми. Допускалася думка про те, що богом могла стати смертна людина, яка прославилася благодіяннями. Лише з часом в уявленнях переважно еліти боги втрачали тілесність. Панівною впродовж тривалого часу була думка про всеосяжний вплив богів на долю людини, яка лише згодом піддавалася критиці.

- Героїчний міф про Геракла на мові символів говорить про трансформацію людини через пізнання самої себе і проходження чотирьох стадій: усвідомлення власної тіньової сторони, сепарації від батьківського начала, пізнання жіночого начала в собі й осягнення таємниці смерті;

- Приклади Тантала, Сізіфа й Іксіона підсилюють концепцію самовдосконалення Геракла своєю деструктивною діяльністю, що була спрямована не на самовдоско-

налення і самореалізацію як мету життя, а на підірвання існуючих порядків як спосіб демонстрації небажання подальшого розвитку. Саме за "застрягання" на примітивних, безглузких бажаннях, самовпевненість і небажання духовного зростання антигерої і були покарані.

- Секрет безсмертя, згідно з ученням стоїків – це пізнання себе і законів Всесвіту до повної атараксії, усвідомлення себе і своєї неминучої ролі у великій космічній грі. В епікурейців не йдеться про безсмертя, але йдеться про можливість стати смертним богом, який подолав страх смерті через пізнання законів буття. Так, давньогрецька філософія практично є продовженням міфології, досягнення атараксії і подолання страхів потребує неабияких титанічних подвигів над самим собою, про що і йдеться у випадку з Гераклом. "Cognosce te ipsum" – мета одна, а шляхів безліч.

Ментальний тип світогляду, що спирається на закони логіки та відкрив людині перспективу осягнення власної точки зору науковим способом, досить часто призводить до суперечностей і втрати сенсів. На жаль, у сучасному суспільстві не модно самовдосконалюватися і самореалізовувати свій духовний потенціал, модно досягати логічних цілей, виконувати рутинні завдання, накопичувати факти, формувати свої барикади і перетворюватися в людину абсурду, яка крокує в нікуди ("Сізіфа праця").

Список використаних джерел

1. Бирлайн Д.Ф. Параллельная мифология / Д.Ф. Бирлайн. – М.: КРОН-ПРЕСС, 1997. – 336 с.
2. Вундт В. Миф и религия / В. Вундт. – СПб, 1913. – 274 с.
3. Гебсер Жан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eroskosmos.org/tag/jean-gebser>.
4. Геродот. Історії в дев'яти книгах / Геродот. – К.: Наукова думка, 1993. – 576 с.
5. Гесиод. Теогонія // Эллинские поэты / В.В. Вересаев: полное собр. соч.: в 16 т. – М.: Недра, 1929. – Т. 10.
6. Гесиод. Труды и дни [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://az.lib.ru/w/weresaeuw_w_w/text_0300.shtml.
7. Голосовкер Я.Э. Логика мифа / Я.Э. Голосовкер. – М.: СПб: Центр гуманитарных инициатив, Университетская книга, 2010. – 486 с.
8. Гомер. Іліада / Гомер. – Х.: Фоліо, 2006. – 416 с.
9. Гомер. Одиссея / Гомер. – Х.: Фоліо, 2001. – 547 с.
10. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / Диоген Лаэртский. – М.: Мысль, 1986. – 680 с.
11. Жизнь внутри и на внешней стороне. Миф о Психее [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://golitsina-n.livejournal.com/5130.html>.
12. Захарян Ярослав. Геракл [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mify.org/articles/gerakl.shtml>.
13. Кун Николай. Легенды и мифы Древней Греции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.e-reading.club/bookreader.php/31594/Kun_-_Legendy_i_mify_Drevnei_Grecii.html.
14. Миф о Психее. Метафора психологического развития [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.otnosheniy.net/letter/6/125>.
15. Найдыш В.М. Мифология / В.М. Найдыш. – М.: КНОРУС, 2010. – 468 с.
16. Юнг К.Г. Душа и миф. Шесть архетипов / К.Г. Юнг. – К., 1996. – 384 с.
17. Юнг К.Г. Человек и его символы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://royallib.com/read/yung_karl/chelovek_i_ego_simvoli.html#860160.

References

1. BIRLAJN D.F. (1997) *Parallelnaya mifologiya*. Moscow: Kron-Press.
2. VUNDT V. (1913) *Mif i religiya*. Sankt-Petersburg.
3. GEBSE ZHAN. [Online] Available from: <http://eroskosmos.org/tag/jean-gebser>.
4. HERODOT (1993). *Istorii v deviaty knykhak*. Kyiv: Naukova dumka.
5. GESIOD. (1929) *Teogoniya*. Moskva.
6. GESIOD. *Trudy i dni*. [Online] Available from: http://az.lib.ru/w/weresaeuw_w_w/text_0300.shtml.
7. GOLOSOKKER Ya.E. (2010) *Logika mifa*. Moscow.
8. HOMER. (2006). *Iliada*. Kharkiv: Folio.
9. HOMER. (2001). *Odiseia*. Kharkiv: Folio.
10. DIOHEN LAERTSKII. (1986) *O shynzi, ucheniakh i izrecheniakh znamenitikh filosofov*. Moskva: Mysl.
11. *Mif o Psixeye*. [Online] Available from: <http://golitsina-n.livejournal.com/5130.html>.
12. ZAXARIAN YAROSLAV. *Mif o Gerakle*. [Online] Available from: <http://mify.org/articles/gerakl.shtml>.

13. KUN NIKOLAJ. *Legendy i mify drevnej Grecyi*. [Online] Available from: https://www.e-reading.club/bookreader.php/31594/Kun_-_Legendy_i_mify_drevnej_grecii.html.
 14. Mif o Psikhie. *Metafora psixologicheskogo razvitiya*. [Online] Available from: <http://www.otnosheniy.net/letter/6/125>.

15. NAJDYSH V.M. (2010) *Mifologia*. Moskva.
 16. YUNG K.G. (1996). *Dusha i mif*. Kiev.
 17. YUNG K.G. *Chelovek i ego simvoli*. [Online] Available from: https://royallib.com/read/yung_karl/chelovek_i_ego_simvoli.html#860160.
 Надійшла до редколегії 11.08.17

A. Lukashenko, Ph.D. in History, Associate Professor
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

GOD-MAN IN THE HISTORICAL MYTHOLOGY AND PHILOSOPHY: A HISTORICAL ANALYSIS

The article attempts to analyze the transformation of the perception of the significance of the myth in the ancient Greek society and the scientific circles of the XX-th – XXI century. The notion of the God-man in the ancient Greek society is defined, which implies the man who became God, the mortal who has received immortality (in the case of mythology), or a person who can become God, an absolute (or other form of higher consciousness) and one way or another to overcome the problem of death (in the case of philosophy). Characterized by the technology of the formation of mortal immortality on an example of the myth of Hercules. Obstacles are established according to ancient Greek mythology in obtaining immortality. The philosophy of stoicism, epicureanism on the subject of human transformation is explored. In the article thanks to the interdisciplinary study of the disturbed problems, the ancient Greek philosophy and mythology have been discovered from a new angle of view and the refutation of the average idea of the primacy of paganism and mythological outlook. The threats of modern society, based on the spirit of materialism, are determined. The process of self-improvement and knowledge, including through the study of ancient Greek mythology and modern psychology, has been updated. The article uses such research methods as: historical-chronological, retrospective, comparative, method of analysis and synthesis.

Key words: myth, immortality, god, god man, philosophy, stoicism, epicureanism, archetype, heracle, hero.

УДК 94(477.83/.86):352.081:316.347(=1-86)]"1848/1918"
<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2017.134.3.12>

3. Маланий, асп.
 Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів

НА ПЕРЕТИНІ ІМПЕРСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ПОКЛИКАНЬ: УЗАГАЛЬНЕНИЙ ПОРТРЕТ ГАБСБУРЗЬКОГО СЛУЖБОВЦЯ В ГАЛИЧИНІ (1848–1918)

Розглянуто суспільний статус габсбурзьких службовців у Галичині (1848–1918). Проаналізовано основні засади функціонування класу імперських службовців у публічному просторі провінції, окреслено взаємодію намірів центральної влади та позиції місцевих політичних середовищ у контексті абсолютистських реформ із кінця XVIII ст. Вагомий акцент зроблено на інтерпретації управлінських реформ імператорів Йозефа II та Франца Йозефа. Виокремлено "дискурс" галицького службовця – вірного слуги імператора і закону, та, водночас, прибічника місцевої національності й інтересів краю. Особливу увагу приділено "персональному" стилю урядування в Галичині, його структурі та складовим елементам на локальному рівні, охарактеризовано публічний статус особи керівника (намісника та старости на тлі правових компетенцій та суспільних очікувань). Окремо розглянуто перебіг та значення окремих ритуалів (аудієнція та службова інспекція) як засобів утвердження влади, а також підтримки й заохочення державного авторитету серед населення. Проаналізовано засади етосу службовців згідно з офіційними приписами й уявленнями провінційного суспільства у вигляді конструювання своєрідної моделі поведінки пересічних урядовців, розкрито роль освіти та публічних манер.

Ключові слова: службовці, Галичина, імперія, Франц Йозеф, бюргерський етос, намісник.

Одне з головних знарядь габсбурзького панування – службовий клас – у роки пізньої імперії відзначився своєрідною репутацією. З погляду національних історіографій, наприкінці XVIII ст. "німецька бюрократія" у провінціях репрезентувала винятково інтереси імперського центру, а тому неминуче мала бути замінена на урядовців місцевого походження, тимчасово лояльних монарху й оборонців інтересів власних батьківщин [36, с. 24; 42, с. 39; 43, с. 251–252]. Із цього ракурсу в науковій літературі, не тільки національного, а й ліберального напрямку, розвинувся міт про поділ службовців за етноконфесійними, чи то пак національними критеріями в епоху Франца Йозефа (1848–1916), що в підсумку похитнуло ефективність імперського керування, а, водночас, заклало підґрунтя управлінських систем міжвоєнних національних держав [43, с. 10]. Класичним прикладом описаної моделі можна вважати Галичину – найбільшу провінцію Цісляйтанії, що внаслідок домовленостей центральної влади та тамтешніх шляхетських еліт із 1867 р. отримала певний ступінь самоврядування – так звану автономію. З тієї відлікової точки увага дослідників спрямовувалася на механізми "полонізації" місцевого управління, на протиположність дотеперішній "германізації" – такі процеси сприяли не тільки успішній модернізації Галичини за умови зростання народної підтримки імператора, а також дозволили плекати національні ідентичності (польську, русько-українську і навіть єврейську) [23, с. 7–27].

Поданий наратив, на нашу думку, залишає поза увагою важливе питання: якою мірою галицькі службовці після 1867 р. продовжували переймати та послугувати загальноімперським конструктом "габсбурзького бюрократа"; яким чином менталітет, спосіб життя та звички, принесені із Відня, закарбувалися не лише у професійному середовищі, а й у публічному просторі суспільства. Така постановка проблеми допоможе з'ясувати, наскільки габсбурзька "присутність" укорінилася в Галичині, щоб укотре переглянути межі між імперською спадщиною та національною ідентичністю у Центрально-Східній Європі.

У статті, з огляду на бажання виокремити ключові рамки проблеми, головну увагу буде сконцентровано на групі цивільних службовців, юридично становище якої регламентувалося Законом про службові оклади редакції 1873 р. [18, с. 221–224]. Спираючись на розуміння владних відносин Андрія Заярянка, у фокусі опинилося не функціонування управлінського апарату, а радше процеси "адаптації" ідеальних вимог уряду до провінційного "ґрунту" [44]. Необхідно також відзначити праці австрійської авторки Вальтрауд Гайндль, що забезпечили продуктивне тло для порівняльних студій службового класу у метрополії та на периферії [20, 21]. Однак, джерельну базу публікації склали матеріали персонального та публічного характеру, а саме: спогади, щоденники, часописна публіцистика й окремі наукові роз-